

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בליל ה' דחנוכה תשפ"א לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף קצ"ו

ואהרן ובניו והמלכים, ועדיין כולו קיים, כמו שאמרו חז"ל (כריתות ה: הוריות יא:). והוא כד השמן של הצרפית, שאמר לה אליהו כד השמן לא תכלה (מלכים א י"ד), והוא אסוך שמן של אשת עובדיה הנביא (מלכים ב ד-ב). כשראה יעקב שכל כך נסים עתיד להיות בו, סיכן עצמו והביאו. כן מצאתי עכ"ל הש"ך.

ובספר ברכת שמואל (ס"פ מקץ ד"ה ואגב) הביא דברי הש"ך, ומסיים דבריו בזה הלשון, והנה פשוט הוא בעיני שגם אותו הפך נתגלה גם כן לבני חשמונאי, שהיה חתום בחותמו של כהן גדול, של אהרן הכהן, דכתיב גביה, זה לי לדורותיכם, לעולם הבא, ובו הדליקו שמונה ימים לפי צרכם וכו', והמותר נגנו לעולם הבא עכ"ל.

ובהקדמת ספר מפרשי הים (בבא קמא אות ל') כתב ליישב בזה הקושיא, מה שאנו מדליקין שמונה ימים, דהא על יום אחד היה שמן ראוי להדליק. אך לפי הנ"ל שנתגלה אז הפך שמן של יעקב אבינו, וזה הוא השמן שנמשחו בו כל הכלים שבמקדש, ואותו הפך נתגלה גם לבני חשמונאי. והנה איתא בגמרא (כריתות ה:) שמן המשחה שעשה משה במדבר הרבה נסים נעשו בו, תחלתו י"ב לוגין, וממנו נמשח משכן וכליו אהרן ובניו וכו', וכולו קיים לעתיד לבא וכו' ע"כ. ובמדרש (ויק"ר ב-ב) כל מקום שנאמר לי אינו זו לעולם, לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, וכן שמן משחת קודש יהיה זה לי ע"ש. ומעתה אתי שפיר, כי אחר שהדליקו ממנו שמונה ימים, ראו אחר כך שלא נחסר מהפך שמן מאומה, ואם כן ממילא היה הנס מעיקרא אף ללילה הראשונה שמצאו הפך הזה, ולכן אנו מדליקין כל שמונה ודפח"ח.

והחיד"א בספרו דברים אחדים (דרוש לב) תמה על זה, וכתב ויותר תימא הפלא ופלא, דשמן המשחה דכתיב (שמות ל-ג) ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו, יאכלוהו אליהו ז"ל והצרפית, ואלישע יברך לאשת עובדיה בשמן הזה וכו'. ונדחק ליישב שהיתה על פי הדיבור ע"ש.

אב"י האמת יורה דרכו, כי בפך השמן זית של יעקב היה מונח ברכה זו שתוכל להתרבות עד אין שיעור, ועם כל זה כולו תהא קיימת לעולם. ופך שמן ההוא נתגלה לישראל בעת הקמת המשכן, וממנה נטלו השמן זית היין להשמן המשחה, ועל כן היה גם בשמן המשחה מעלה זו שעדיין כולו קיים, ושוב נתעלם מהם הפך שמן ההוא שהיה חולין, ונתגלתה שוב לאליהו ולאלישע,

נמשיך הדברים שדברנו אתמול, אודות קושיית הגר"ח מבריסק זצ"ל, דלא הוכשר להדלקת המנורה כי אם שמן היוצא מזית, ושמן הנברא בדרך נס הרי לא בא מן הזית ופסול למנורה. ועל כן חידש שלא ניתוסף כאן שום שמן חדש, אלא שנתחזק איכות כחו של אותו שמן פי שמונה מטבעו הרגיל, שכמות שמן הנצרכה להדלקת לילה אחת הספיקה להאיר שמונת הלילות ע"כ. אך כל זה לא תעלה ארוכה לפי תירוץ הבית יוסף שהנס היה שנתמלא הפך מחדש בכל יום אחר שהוריקו ממנה השמן.

אמנם עדיפא יש להקשות, דלדבריו איך נכלכל גמרא מפורשת בשמן המשחה, דאיתא בגמרא (כריתות ה:) נסים הרבה נעשו בו מתחלתו ועד סופו, תחלתו לא היה אלא י"ב לוג (כמו שנאמר (שמות ל-כד) ושמן זית היין, שזה י"ב לוגין), ובו נמשך המשכן וכליו ואהרן ובניו כל שבעת ימי המלוואים, ובו נמשחו כהנים גדולים ומלכים, וכולו קיים לעתיד לבא שנאמר (שם ל-לא) שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם [אלמא כולו י"ב לוגין דקיימי לעתיד לבא] ע"כ. הרי דנעשה נס במציאות שניתוסף עליה שמן בפועל למשוח, ועם כל זה כולו קיים לעתיד, ואיך שמן נס כשרה למשוח הא אינה שמן זית ובשמה הנצרכים לה. ועל כרחק כמו שדברנו דכיון דאותה שמן היתה מתפשטת ומתרחבת, הוי תוספת השמן אותה שמן עצמה, וכשרה למשוח ממנה, וכמו כן כשרה להדלקת המנורה. [ולהמחיש הדבר, זהו דוגמת האש, שמאש קטן יוצא שלהבת גדולה (עיין ברכות נג), כן על דרך נס יוכל להתפשט שמן מועט למרובה, וכולו תהיה קיים].

היוצא לנו מזה, דהנס של הפך שמן היה דומה להנסים שנעשו להשמן המשחה, שגם מהפך ההוא היה יוצק שמן ולא נחסר ממנה כאשר הוריקו אותה ביום הראשון.

*

אמנם מצינו בזה עוד יותר, דהנה בספר שפתי כהן (פ' וישלח) כתוב, ויותר יעקב לבדו (ל-כח), אמרו חז"ל אל תקרי לבדו אלא לבדו (עיין דעת זקנים לבעלי התוספות), מאין בא לו זה הכד. כשיעקב שם האבנים מראשותיו והשכים בבוקר ומצאן אבן אחת, ונתבצר לו כד של שמן ויצק על ראשה (בראשית כה-יח). וחזר הכד ונתמלא, אז ידע יעקב שהוא מזומן לברכה, ואמר אין זה ראוי להניחו כאן. והוא השמן שנמשחו ממנו המשכן וכל כליו והמזבח

למה כתבו הברייתא בלשון שאלה ותשובה, הא גם בלא שאלת מאי חנוכה, הוי מצי הברייתא למתני דבכ"ה בכסלו יומי חנוכה וכו'. וכתב דנרמז בזה, כי בחנוכה הראה ה' חביבותו לישראל בהנס דשמן. וכמו כן הראה חביבותו לאברהם ויעקב ומשה, שהכפיל שמונתם לקראם בלשון חבה. וזהו הרמז מא"י נוטריקון מ"שה אברהם יעקב, וכמו כן היה ענין חנוכה ע"ש.

ולדרכינו יש לומר דנרמז בזה, שהשמן הזה של נס חנוכה, נתגלה מתחלה ליעקב אבינו, ושוב במשכן ה' לשמן המשחה, ולאליהו הנביא ולאלישע, שהם רמזים בתיבת מא"י, יעקב מ'שכן א'ליהו א'לישע, ושוב בחנוכה, וזהו מא"י חנוכה"ה.

*

ומענתה נחזור ונבאר בזה קושיית הגמרא (שבת כג.) ונמעט ניסא, שלא לומר ברכת שעשה נסים רק בלילה הראשונה ולא בשאר הימים. ולכאורה היא פליאה הלא עיקר הנס היה בשאר הימים, כי על יום ראשון היה להם שמן להדליק. אמנם לפי מה שנתבאר, כי אז בימי חנוכה נתגלה להם הפך שמן של יעקב, אשר השמן מפך זה לא מתרוקן, וכולו קיים, אם כן עיקר הנס היה רק ביום הראשון שנתגלה להם פך ההוא, אבל שאר הימים לא היה עוד נס חדש, כי בפך זה יכולים להוציא שמן עד אין שיעור, ואם כן שפיר יש מקום לומר דרק ביום הראשון נברך ברכת שעשה נסים. ועל זה משני נס כל יומי איתיה, וברשי' 'שהרי כל שמונה הדליקו מן הפך', וכיון דהתוצאות מהנס ההוא היתה על שמונה ימים, על כן שפיר מברכין שעשה נסים בכל יום.

*

על הנסים ועל הנפלאות ועל 'המלחמות' וכו' שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. ויש להבין דהוי ליה למימר על ניצוח המלחמות, ולמה אנו מודים על המלחמות. אמנם ידוע כי הישועות הללו של ימי נסים לישראל הם נצחיים, ומתעוררים בכל דור, שנוכל להמשיך מהם ישועה. וכמו שפירשו ושאתם מים בששון ממעיני הישועה (ישעיה יב-ג), כי תשועת ה' הם כמו מעין, שלכרות אותה מתחלה קשה, וצריכין לעמל ויגיעה, אבל אחר זה יוכל כבר כל אחד ליהנות ממנה.

אך אם הישועה באה בנס גלוי, אז קשה שתתעורר אחר זה עוד הפעם לעת מצוא, כי קשה לפניו ית"ש לשנות את הטבע, וצריכין להיות ראוי שתתחדש אותה הנס, ורק צדיקים גמורים יכולים ליהנות ממנה ולא לאנשים פשוטים. אבל אם הנס מלוש בטבע, וכדרך הנסים הנסתרים שיש בלבושי הטבע, ישועות אלו בקל יכולים לעוררם שוב מחדש.

ועל כן היה נס חנוכה מלוש בטבע, שיצאו ללחום י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות, ולכך נאמר (דברים לג-יא) ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה (רשי" שם). אם כי נצחון מלחמה כזו היא נס, מכל מקום מלוש היה בטבע. וגם נס השמן, לא ירד שמן מן השמים, אלא מצאו פך אחד שמן וממנה נתרבה. כי נסים נסתרים יכולים להתעורר תמיד בכל עת ובכל זמן לכל אחד ואחד מישראל.

ולכן אנו מודים ומהללים גם על 'המלחמות', שלא עשה ה' את הנס באופן של נס גלוי, אלא מלוש בטבע, שיש מציאות כזה שיפלו רבים ביד מעטים, ובזה עשית נסים לאבותינו בימים ההם 'בזמן הזה', שיוכלו להתעורר בכל עת ועידן גם בזמן הזה. ■

והוריקו ממנו שמן לרוב שמן חולין. ושוב נתגלה פך שמן זו של יעקב להכהנים בבית ה' בבית שני, והם גזזו אותו הפך, שגם אם יתרמי פעם במקדש שלא יהיה להם שמן, יוכלו להדליק ממנה המנורה, וליקח שמן למנחות, ולעולם לא יכלה השמן ההוא. ובימי החשמונאים נתגלה להם הפך ההוא שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, וגודל הפך לא היה בו אלא להדליק יום אחד, ונעשה נס והדליקו ממנה שמונה ימים. [שוב ראיתי בשפע חיים (על חנוכה סימן קצה ענף ה) שהעיר בזה].

*

ובזה יתיישב גם כן קושיית הפני יהושע (שבת כא: ד"ה מאי) שהקשה, דכיון שטמאו כל השמנים ולא נשאר אלא פך אחד, מהיכן היה להם שמן למנחות בכל אותן ימים ע"ש. ולפי הנ"ל שנתגלה להם אותו הפך שנאמר עליו וצפחת השמן לא תחסר, אם כן היו יכולים למשוך מפך ההוא שמן עד אין שיעור, וממילא היה להם ממנו גם שמן למנחות.

וזהו הענין שאמרו שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, דלכאורה לא היה דברים כאלו מתפקודת הכהן גדול. אך איתא בילקוט (וישלה קלב) שאמר ה' להמלאך אחר שנגע בכף ירכו, עשית כהן גדול שלי בעל מום וכו' ע"ש (הובא בבעל הטורים בראשית כח-כ), הרי דיעקב היה כהן גדול. והפך שמן ההוא היה מונח בחותמו של אותו זקן יעקב אבינו הכהן הגדול, שחתם אותה כדי שידעו שזהו מאותו כד השמן שנוזמן לו, שאינו מתרוקן לעולם. או שהיה מונח בחותמו של הכהן הגדול שהיה בבית שני שנתגלה לו שמן זה, והצניע שמן חולין שבכד, כדי שאם יצטרכו שמן ברבות הימים, ולא יוכלו להשיג, שיהיה להם עד שימציאו שמן חדש.

*

ובזה היה נראה לרמז במה שמצינו ביעקב, וייקץ יעקב משנתו וגו', ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה, אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים (בראשית כח-יז). והיינו שמתחלה שיבח גודל קדושתו של הבית המקדש, שאין בה שום תפיסת 'מקום', ומה נורא 'המקום' הזה, אין כאן שום הגבלות של מקום, המקום שאני שוכב עליה מתקפל תחתיו כל ארץ ישראל (חולין צא:). וכמו כן הארון לא תופסת מקום, שמקום ארון אינו מן המדה (יומא כא.) האנשים בעזרה אינם תופסים מקום, עומדים צופפים ומשתחוים רווחים (אבות ה-ה). וכמו כן הפך שמן שהמציאו לי כאן, אין בו גדרי מקום, כד שמן זית קטן מחזיק עד אין שיעור. והראה בידו על השמן ההוא, ואמר 'אין זה כי אם בית אלקים', השמן הזה יצטרך לבית אלקים, לעשות ממנה שמן המשחה שכולו קיים, ולהדליק ממנה המנורה בימי חנוכה בבית ה', כי מקום הזה היא 'שער השמים', ואין בו גדרי וגבולי ארץ.

והננינה על 'אין זה' היא מונח רביעי, כי מהנס של שמן ההוא נהנו ממנו ישראל ארבעה פעמים, שאחר שיצק יעקב השמן שהחזיק הכד ההוא בטבע, לא נחסר ממנה כלום, ונשתמשו ממנו במשכן לשמן המשחה, ושוב באליהו בכד השמן של הצרפית, ושוב באלישע באשת עובדיה הנביא, ושוב בימי חנוכה, ובפך שמן זה של יעקב מונח רביעי, שישתמשו משמנה ארבעה פעמים.

*

ובזה נראה לבאר מה דאמרו (שבת כא:) מאי חנוכה דתנו רבנן וכו'. והקשה באבני המקום (אבן שהם אות כו) דיש להבין